

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

DERGİSİ

SAYI : 10

KAYSERİ - 1998

YAYIN KOMİSYONU

Prof.Dr. Cihat TUNÇ
Prof.Dr. Celal KIRCA
Prof.Dr. Harun GÜNGÖR

SAHİBİ

Prof.Dr. Ali TOKSARI

MESUL MÜDÜRÜ

Prof.Dr. Celal KIRCA

NOT: E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi yayın kuralı gereği, dergide yer alan yazılar, te'lif, tercüme ve kitap tanıtımı sıralamasına ve bu sıralamanın her birinde ünvanlar esas alınarak yazarların soyadlarına göre dizilmiştir.

Makalelerin İlmi Sorumluluğu Yazarlarına Aittir.

Erciyes Üniversitesi Matbaası

KAYSERİ - 1998

FROYDİZM (Freudisme) ve TENKİDİ

Prof.Dr. Muhittin BAĞÇECİ*

Allah'a inanmayan naturalist (tabiatçı) ve materyalistlerin çoğu ruh, din, ahlak ve sanat gibi manevî cevher ve değerlerin kaynağının enerji olduğunu iddia etmişlerdir. Enerjiyi de çeşitli şekillerde anlamışlardır. Bazıları, enerjiyi maddenin hususi bir hali görerek diğer enerji nevelerini ona irca ederler. Naturalistlerden bir kısmı, hayatî enerjiyi maddî enerjiden ayırırken bunlardan bazıları da içtimâî ve ruhî enerjiyi maddî enerjinin istihalesinden doğmuş yeni şekiller gibi görürler¹. İçtimâî (sosyolojik enerji) nazariyesinin savunucusu Durkheim'dir. İnsandaki can ve ruhu da maddî enerjinin değişik şekli olduğunu idda eden de S. Freud'dur.

Freudisme (Froydizm) yakın zamanlarda Sigmund Freud (1856-1939) tarafından ileri sürülen cinsî içgüdü enerjisinin insanın maddî ve manevî bütün değerlerine hakim unsur olduğu iddiasıdır. Freud'a göre en kuvvetli tabii arzular cinsî istekler (libido) olduğu için, insana aid din, ahlak, sanat gibi bütün manevi değerler ile para gibi maddî kıymetlerin kaynağı da cinsel içgüdüdür².

XIX. asrın sonlarında Karl Marks ve Darwin'in ekmek ve hayat kavgaları ve bunları idare eden iştiha ve arzuların (beslenme içgüdüsünün) mukavemetsizliği konusunda ileri sürdükleri materyalist fikirlerden sonra, sıra başka bir materyalist düşünceye gelmişti. Bu fikri de materyalist felsefenin içinde yetişen Freud ortaya attı. O da cinsiyet içgüdüsünü (şehveti) ele aldı. Çeşitli renklerde vurduğu ilim boyaları ve giydirdiği bilim elbiseleri içerisinde cinsî içgüdü enerjisine (nefsani arzulara) karşı sansür dediği dinî, içtimâî ve ahlâkî engelleri kaldırarak, insanları şehvî hislerine esir etmek istedi. Materyalist olan ve psikolojik determinizmi kabul eden Freud'a göre, *"Fiziki kuvvetler nasıl mahvolmuyor, yalnız şartlarına göre dönüşüyorsa, arzularımız da aynı kanuna tâbî bulunuyorlar. Binaenaleyh tabii*

* Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

1- H. Z. Ülken, **Felsefeye Giriş**, 2. Kısım, s. 252, Mars T. ve S. A. Ş. Matbaası, Ankara, 1958.

2- S. Freud, **Froydizm (Psikanalize Dair Beş Ders)** Çev: Şekip Tunç, s. 75, İstanbul, 1948, Dr. Bedi Ziya Egemen, **Din Psikolojisi**, s. 37 v. d. , Ankara, 1952.

*arzularımızdan hiçbirisi imha edilmiyor. Vakıa medeniyet, tabii arzularımızın bir kısmına daima ket vurmuştur."*³

Freud'a göre, insanda korunma, beslenme, vb. içgüdüler olmakla beraber, onun tabii ve marazî bütün faaliyetlerinde dinamik saik, en kuvvetli faktör ve hakim olan unsur, cinsi yahud tenasüli içgüdü (libido)'dür. Bu itibarla Froydizm'in bütün hususiyet ve seciyesi, içtimaî şahsiyet (cemiyetin baskıları) ile cinsiyet içgüdüğü arasında gördüğü daimi bir çatışmada temellenir. Ona göre bütün cinsiyet teşevvüşleri ve nevrozlar bu çatışma vetirelerinin birer neticesidir. Şöyle ki, Frued'a göre, insanın benlik cihazı, komplike bir alet olarak üç tabakadan meydana gelmiştir:

1. İd (ilkel benlik): Libido adı verilen aralıksız haz, zevk ve doygunluk arayan cinsiyet içgüdüünün bulunduğu tabakadır ki burada belli başlı enerji kaynağı, cinsiyet içgüdüğü, libidodur.

2. Ego (benlik bölgesi): "İd" in en üst tabakasının yüzeyini teşkil edip dış dünyanın tesirlerine ma'ruz bulunan tabakadır. Ego, id ile süper egonun (kişiliğin) işleyen, görünen ve tezahür eden kısmıdır.

3. Süper ego (üst benlik) : İsteklerini bastırmak üzere id'in dışında cemiyetin kanun, ahlak, örf gibi tenbihlerine göre kazanılan ve ego'yu hakimiyeti altına alan alandır.

İd, toplum baskısı henüz teşekkül etmeden önce çocuğun reaksiyonlarını yönelten, şuursuz ve zevk alma prensibine bağlı bir emosyon (telaş ve teheyyüc) ve bir gerginliktir. Toplumun baskısı ile gelişen id'in isteklerini şuur altında bastıran bir inzibat ve kontrol kuvveti "Süper Ego"dur. Süper ego, benliği baskı altında tutan ego'nun bir parçasıdır. İd ve süper ego, daima çatışma halinde bulunan iki kuvvettir. Şahsiyet strüktürünün (yapısının) en üst parçası olan süper ego kazanılmış bir faktördür. Bu yapıyı çocuk doğarken getirmemektedir. "Süper Ego"nun baskısı ile şuur altında tutulan çocukluk arzu ve istekleri, tatmin edilmemiş libidinal instinkler (id'e aid arzular) ise, id muhtevasını yani kompleksleri teşkil eder. Kompleks, şiddetli emotif (heyecan) yükü olan ve kişinin günlük hayatı ile çatışma halinde bulunduğu için şuur altında atılmış bulunan arzu ve isteklerdir. İd'de olup bitenler tamamen şuurumuzun dışında cereyan etmekte iken şuurculuk, Ego'nun dış dünyadan gelen tesir ve tenbihleri alan en üst tabakasının fonksiyonudur.⁴

3- Freud, a. g. e. , aynı yer.

4- Ayhan Songar, **Psikiyatri**, s. 119, 128-129, İstanbul, 1977.

Freud'a göre, çocukta cinsel istekler vücudunun her tarafına yayılmıştır. Çocukluk cinsî insiyaklarından birtakımı, ahlak ve terbiye yüzünden şuur altına itilir. Bunlar "tabii olan seyir ve cereyanlarından nehiy, te'hir veya men edildiler mi daima marazi bir istidadın tohumlarını ihtiva ederler."⁵

Büluğ çağına gelinceye kadar çocukta "tabii halin tahakkuku, çocukluk cinsî hayatının hüsnü inkişafına bağlıdır. Aksi takdirde ya nevrozluğa veya cinsiyet sapıklıklarına uğramak tehlikesi vardır.

Binaenaleyh gerek nevrozluk ve gerek sapıklık, cinsî hayatın psikolojik inkişafında teşevvüslere uğramasından tevellüt etmiş, aynı mahiyette psikolojik hastalıklardır. Kadınlarda nevrozun, erkeklerde sapıklığın galip olması, evvelkilerin cinsî hayatta daha sıkı bir içtimâî baskı altında terbiye edilmelerindendir. Bu hastalıkların tohumları unutulmuş ilk çocukluk hayatında olduğu için gerek nevrozlar ve gerek sapıklık mübtelaları, hastalıklarının saiklerinden tamamen habersizdirler.⁶ Freud'a göre erkek çocuk "Libidosunu annesine çevirir ve onunla bu sevgisini paylaşan babaya düşman olur. Sonraları bir kompleks şeklinde şuur altına itilecek olan bu hetero-erotik belirtiye Oidipus kompleksi adı verilir. Kız çocuklarda Oidipus kompleksi ters bir şekilde gelişmektedir. Yani babaya karşı sevgi ve anneye düşmanlık hisleri doğar."⁷ Babasını öldürüp de annesini alan Kral Ödip masalı, çocuktaki arzusun biraz tadil edilmiş bir tezahürüdür.⁸

Şuur altı id'in, ego ve süper ego'ca doyurulması ve hatta şuura kadar yükseltilmesi uygunsuz görülen istekleri, şuur altına atılır ve orada psikoz ve psikonevroz gibi birtakım komplekslere yol açarak insanı ruhen hastalandırır. Hatta, şuurun tasarruf ettiği kudretlerin büyük bir kısmı şuur altının kuvvetleridir. Yalnız bunlar terbiye ve cemiyetin tesirleriyle kaba ve ibtidâî şekillerden istihale ettirilerek yükseltilmişlerdir. Yüksek gayelere yöneltilmiş birtakım faaliyetler kılığına bürünmüşlerdir. Yükseltilmeyen, yani içtimâî gayelere sarfedilemeyen geri kalan şuur altı unsurları atıl bir halde kalmazlar. Bu kuvvetler şuurun altında canlı bir halde yaşayarak kinayeli ve sembolik kıyafetlerle şuura çıkarak günlük yanılmalar, sürçmeler, unutmalar, beceriksizlikler, rüya ve hülyaları, nevrozların sıkıntı ve arazlarını, filozof ve sanatkâr dehalarını vücuda getirirler.

Şuur altı, şuur gibi realite prensipleriyle idare edilmeyip yalnız haz prensipleriyle idare edilir. Uyku sırasında cemiyetin sansürü gevşediği için

5- S. Freud, **Froydizm (Psikanalize Dair Beş Ders)**, s. 65-66, İstanbul, 1948.

6- S. Freud, a. g. e. , aynı yer.

7- A. Songar, a. g. e. , s. 127.

8- S. Freud, a. g. e. , s. 69.

cinsel istekler rüya halinde bilince kadar yükselip hemen tanınmalarını zorlaştıracak kılıklar içinde varlıklarını ortaya koyar ve doygunluk sağlarlar. Bu dilikler rüyada bile kendilerini bütün açıklığıyla ortaya koyamazlar. Çünkü bu durumda uykuya dalan benlik (ego) ve süper ego uyanır, rüya ve doygunluk yarıda kalır. Bu yüzden bu dilekler, rüya sembollerinin arkasında gizlenirler. İnsanlarda şuur ile şuur altı daima çatışır. Şuur galip gelince insanda normal hal vardır. Şuur altı galip gelince anormal hal vardır. Bu itibarla delilik, aşağı yukarı şuur altının normal halidir. Psikanalizlerin gayesi, şuur altının galebesine sebep olan amilleri meydana çıkararak arazların meydana gelmesi ve idaresine sarfedilen kudreti hakiki hayata çevirmektir.⁹

Bunun için de Freud dört yol uyguluyor:

1. Hristiyanlık'ta "günah çıkarmaya" benzeyen bir usule baş vuruyor. Hastadan herşeyi olduğu gibi ve serbestçe anlatmasını istiyor. Hasta şuurlu hatırlamanın sınırına vardığı zaman, artık mümkün merteye pasif vaziyete geçmesini tavsiye ediyor. Bu suretle şuur altına itilmiş olan ve fakat bu şuurlu hatırlamaya bağlı bulunan komplekslerin ortaya çıkmasına imkân verilmiş oluyor.¹⁰

2. "Psikanalizin keşfetmiş olduğu içgüdülere -ferdin inkişafı teşevvüşe uğramamışsa- tabii bir kanal açmak yani normal fonksiyonlarına sevk etmek gerekir. Çocukça arzuları kökünden söküp atmak doğru değildir."

"İtilmiş libidocu temayyüllerin bir miktarının doğrudan doğruya tatmin edilmesi meşrudur. Bu tatmin tabii vasıtalarla olmalıdır. Yüksek bir kültüre sahip olduğunu iddia eden medeniyetimiz itiraf etmeli ki ekseri fertlerin hayatına fazla tazyik ediyor."

3. Bu arzuların, cinsiyet dışında yüksek bir gayeye dönüşmesi ve tevcih edilmesidir. Biz bu ruhî sürece yükseltme (La sublimation) diyoruz.¹¹

4. Freud, rüya tahlilini de tavsiye ediyor. Çünkü ona göre rüya itilmiş arzuların sembolüdür.¹²

9- S. Freud, a. g. e. , s. 76-77, Mithat Enç, **Ruh Sağlığı Bilgisi**, 39 v. d., İstanbul, 1976; A. Songar, **Psikiyatri**, s. 129.

10- Bedi Z. Egemen, a. g. e. , s. 36; S. Freud, a. g. e. , s. 78.

11- S. Freud, a. g. e. , s. 78-79.

12- S. Freud, a. g. e. , s. 50 v. d. Burada tekrar edelim ki Freud'a göre ruh yoktur. Enerjinin değişmesinden meydana gelmiş libido, şuur altı ve bunların birazının tahavvülünden husule gelmiş basit bir idrak organı olan şuur vardır.

Psikanalizciler, bu metodların yanısıra ayrıca maksada uygun olarak seçtikleri kelime, şekil ve resimlerle çağrışım metodunu kullanıyorlar. Bu resim ve kelimelerin hastada neyi çağrışım yaptığını ve hangi tasavvurları davet ettiğini soruyorlar.

LİBİDO'NUN YÜKSELTİLMESİ

Freud, ahlâksızlığın bütün dünyada yayılmasına çalışarak, fuhuş ve zinanın Avrupa ve Amerika'da normal ve tabii gibi kabul edilmesine sebep olmakla kalmamış, dinin bir illüzyon olduğunu iddia ederek semavi dinlere karşı olan kinini teskin için çok ileri gitmiştir.

Freud'a göre, libido (cinsi temayül) yükseltilerek asil bir şekle girmek ve manevi hayatı da meydana getirerek bu sahada müsmir olmak kabiliyetini haizdir. Ona göre, felsefe, sanat, edebiyat, ilim, kültür, din ve ahlak gibi bütün insanî değerler cinsel içgüdünün yükseltilmesinin (sublimation) eseridirler.

S. Freud, *Totem ve Tabu* adlı kitabında bütün dini inançları, oidipus kompleksi adını verdiği cinsî hayata ait şuur altı bir buhranın şuur sahasında aldığı şekillerle açıklamaya çalışır. Ona göre din, cinsiyet kompleksinin (korku, cazibe, istek, kendinden geçme vs.nin) yükseltilen bir görünüş şeklidir. Demek oluyor ki, gerek cinsî temayül ve gerek onunla münasebeti olan diğer kompleksler, dinî hayatın başlıca motifleridir. İşte Freud bu noktadan hareket ederek Allah sevgisinin Libidöz (Libido'ya ait) olduğunu iddia eder.¹³

Freud, *Bir Illizyonun İstikbali* adlı yapıtında insanlarda din duygusunun nasıl meydana geldiğini güya açıklar ve dinin iki menşee dayandığını iddia eder? Bunlar:

a) İçgüdülerin ruh hayatı üzerindeki baskısı ve bunların karşısındaki acizimiz.

b) İnsanın dışında bulunan tabiat hadisesi ve kuvvetlerinin karşısında duyulan acz.

Freud, dini, çocuklarda müşahade ettiğimiz "obsession" nevrozlarına benzetir. Nasıl ki muayyen şartlar, çocukluk çağlarında bu nevrozları meydana getiriyorsa, din de buna benzer şartlar altında meydana gelen

13- B. Z. Egemen, a. g. e. , s. 37-38; H. Z. Ülken, a. g. e. , s. 98; 254.

kollektif bir nevrozdur.¹⁴

Freud bundan sonra dinin psikolojik esaslarını tahlil eder ve böylece cemiyetlerin niçin Tanrı düşüncesine vardığını araştırır:

Freud'a göre Tanrı fikri çocuktaki baba imajının bir yansımasıdır. Tanrı fikrinin kaynağı insan soyunun çocukluk döneminde karşı karşıya kaldığı zorluk ve felaketler karşısında geliştirdiği zihinsel bir savunma mekanizmasıdır. Bundan dolayı din Freud'un nazarında "nörotik bir kalıntı"dan ibarettir. Freud bu görüşlerine *Totem ve Tabu, Bir Yanılmanın Geleceği, Musa ve Monoteizm* gibi yapıtlarında geniş yer verir.¹⁵

Hülasa, Freud'a göre din bir tehlikedir. Çünkü o, tarih boyunca kendisiyle ilgili bütün insan müesseselerini kutsileştirmiştir... İnsanın artık bir çocuk vehmine dayanan din inanışından kurtularak mevhum kuvvetlerden ziyade kendi aklına dayanması lazım geldiğini söyler.¹⁶

Freud'un bu şekildeki din ve imanla ilgili psikanalitik iddiaları, Avrupa ve Amerika'da derhal tesirini göstermiştir. Günümüzde psikanalizin din ile irtibatını kurmaya çalışan yüzlerce neşriyat karşılaşmaktayız.¹⁷

Tarihî materyalistler (Marksistler) de psikanalizi kendi lehlerinde tefsire çalışmışlar ve bu nazariyeyi kaba taslak şekliyle kendilerine mal etmişlerdir. Onlara göre, utanma, ahlak ve terbiyenin tesiri ile çocukta cinsî insiyaklar şuur altına itilmiş, bu da pislik sevgisine sebep olmuştur. Çocuk evvela pisliğinden iğrenmez, bilakis bununla oynamak onu heyecanla sevmek ve hatta sevdiklerinin üzerine sürmek ister. Terbiyenin nehiyleri ile bu alaka biraz sonra çamura, daha sonra kum ve çakıl taşlarına, en nihayet paraya intikal eder.¹⁸

Meselâ, Marksist yazarlardan Ferenez bunlardan hareket ederek nasıl servet biriktirilmesini ve kapitalizme çıkıldığını göstermek ister. Yazar, çocuğun abdestini tutmasını "ferdin ilk tasarrufları" diye tefsir eder. Bu tefsirde o kadar ileri gider ki kazurat ile oynamadan kum ile oynamaya oradan yükseltilmiş (süblime) ilk bediî çizgilere heykeltraşlık ve ressamlığın köklerine kadar çıkmak ister. Ona göre "kapitalizm, aslında sırf pratik ve

14- B. Z. Egemen, a. g. e. , s. 38-39.

15- Mehmet Aydın, *Ateizm ve Çıkmazları*, A. Ü. İ. F. Dergisi, C. XXIV, s. 196 Ankara, 1981.

16- B. Z. Egemen, a. g. e. , s. 39-40.

17- Bkz. Neşriyatlardan bir kısmı için aynı yazar ve aynı eser.

18- S. Freud, *Froydizm*, s. 65.

faıdacı değildi, libidoya bağlı ve akıl dışı bir faaliyetdir."¹⁹

Yine Marksistlere göre, ocuk ve insanlarda hastalıklara sebep olan cinsî yasakların kökü içtimaî ve iktisadî yasaklardır.

Marksistlerin özellikle psikanalizden nas istifade ettikleri hakkında bilgi, H.Z. lken'in "*Tarihi Maddeciliğe Reddiye*" isimli eserinin yanısıra, muhtelif kitaplarda bulunmaktadır.

FROYDİZMİN GENEL TENKİDİ

Materyalizm, dünyada ve kainatta ruhun ve ruhun özelliği olan akıl, irade ve vicdanın olmadığını, dünyanın veya onun bir parçasının ve bunların belirli bir an içindeki durumunun, o andan önceki anın bir sonucu bulunduğunu iddia eder. İnsanın davranış ve düşüncelerinin de onun önceki tecrübe ve yaşantıları tarafından belirlendiğini kbul eder.

"Freud da bu materyalizm ve determinizme inananlardandır. Ona göre serbest irade, şans yoktur. Bütün şuurlu davranışlar şuur altındaki kuvvetler ve cinsî istekler tarafından yöneltilmektedir."²⁰ Demek ki Freud insan iki katlı ve içi enerji dolu bir makina gibi kabul eder. Bu makinanın alt katı, ikinci katından çok daha hacimli ve içinde sadece zevk alma enerjisi gibi şuursuz kaba enerji vardır. Birinci bölümden ikinci bölüme szan az bir enerji de değişerek şuurlu olur. Ona göre insanda bu enerjiden başka birşey yoktur. İnsan madde yığını ve enerjiden ibarettir. Halbuki önceden gördüğümüz gibi can, enerji olmadığı gibi insanda bulunan ruh ve bunun fonksiyonu olan şuur faaliyetleri, irade, sevgi, acı, korku, nefret, gibi özellikler hiç de enerji değildirler.

Kur'an-a göre insanda iki tane manevî cevher vardır: Nefis ve ruh.

Nefis, insanlarla hayvanlar arasında müşterektir. Yani, nefis hayvanlarda da vardır. İnsanın canlılık faaliyetlerini ve bunlarla ilgili içgüdüleri nefis yönetir. Canlılık faaliyetlerinin başlıca içgüdüleri beslenme, hayat koruma içgüdüleri ile vücudun gelişmesi ve neslin devamını sağlayan içgüdülerdir. Aklın yardımıyla insan nefisine, mal, mülk, çoluk, ocuk, makam sevgisi ve üstünlük arzuları da eklenmiştir. Nefis, gerçeklerden şaşılacak kadar uzak bulunan zevk alma duygusuna bağlıdır. Bunun mantık, canlılık faaliyetlerine aid isteklerdir. Nefis haz, zevk alma prensipleriyle hareket eder.

19- H. Z. lken, *Tarihi Maddeciliğe Reddiye*, s. 93, İstanbul, 1963.

20- A. Songar, a. g. e. , s. 129.

Hayvanlarda olmayıp, sadece insanlarda bulunan cevher ruh (insanî nefis)'tur. İnsanları, hayvanlardan ayıran başlıca özellik, ruhtur. Akıl, irade, merhamet, üzülmeye gibi vicdanî özelliklerin kaynağı bu ruhtur. Gerçi hayvanların nefislerine de bir analık sevgisi ve acıması konulmuştur. Ama yukarıda söylediğimiz insan ruhunun özellikleri onlarda yoktur.

Şekil ve suret itibarı ile ruh ve nefsin latif oluşu melek ve şeytanın letafetine benzer. İşiten, gören koku ve tat alan tek bir insan olduğu halde, işitme mahallinin kulak, görme uzvunun göz, koku alma organının burun, tat alma yerinin dil olduğu gibi iyi huy ve vasıfların mahalli insanî nefistir.²¹ Ruhun varlığı, Hicr: 29, Sâd: 72, Secde: 8-9 ayetlerinde isbat edildiği gibi akıl yoluyla da isbat edilir. Aşağıdaki ayet ruhun, candan başka olduğuna açıkça delalet eder:

"Allah (ölenin) ölümü zamanında, ölmeyenin de uykusunda ruhlarını alır. Bu suretle ölümüne hükmettiği ruhu tutar, diğerini muayyen bir vakte kadar salıverir. Şüphe yok ki bunda iyi düşünecek bir kavim için kat'i ibretler vardır."²²

Hepimiz iyi biliriz ki uyuyan bir kişi canlıdır. O, uykusu esnasında temyiz, idrak ve tasarruftan mahrumdur. Demek ki şuur ve iradeli hareketler ruhun akıl özelliğiyle husule gelir. Uyur gezer bir adam da uykusunda sokağa çıkar, gezer, dolaşır uyanırken yapamayacağı hareketleri yapar. Çok ince bir duvarın üstünde yürür. Bunun sebebi akıl kuvveti-ruh çıktığı için, onun nefsi muhafaza içgüdüsi korku vererek müdahale etmemesidir.

Hipnozla uyutulan adamdan ruh çıkmamaktadır. Hipnoz esnasında ruh beyni kullanmamaktadır. Çünkü hipnozla uyutulan adamın ruhu telkinleri kabul etmektedir.

1. Freud, nefsin sadece cinsel istek ve şehvet yönünü görmüş, öteki yönlerini görmemiştir. Birkaç tane körü bir filin yanına götürürler ve file elleriyle dokunmasını isterler. Bunlardan biri filin bacağına, diğeri gövdesini, ötekiler de kulağını ellerler. Bunlardan birisi "fil yuvarlak direk gibidir" der, öteki "filin düzlenmiş bir tepe gibi" olduğunu söyler, diğeri de "fil büyük bir yaprak gibidir", der. Nitekim Jung, Addler, Otto Rank, ... gibi meşhur psikologlardan herbiri insan nefsinin başka yönlerini görmüş ve fakat insan ruhundan habersiz kalmışlardır. Çünkü bunlar da birer natüralist ve

21- Abdülkerim Kuşeyrî, *Risale-i Kuşeyriye*, s. 183, Çev: Süleyman Uludağ, İstanbul, 1978; Gazali, *Kimyay-ı Saadet*, s. 26-70, Çev: A. Faruk Meyan, İstanbul, 1974.

22- Zümer, 42.

materyalist idiler.

2. İnsanda çatışma, Freud'un iddia ettiği gibi libido ile süper ego arasında değil, ruhla nefis arasında husule gelir. Nefis, ruhu hakimiyeti altına alırsa insan, hayvanlaşır. Ruh, nefsi hakimiyeti altına alırsa insan insanlıkta yükselir.²³

Mustafa (s.a.) "Ulu Tanrı melekleri yarattı, onlara akıl verdi. Hayvanları yarattı, onlara şehvet verdi... İnsanları yarattı, onlara hem akıl verdi hem şehvet verdi. Kimin aklı, şehvetinden üstün olursa meleklerden daha yücedir. Kimin şehveti, aklından üstünse hayvanlardan aşağıdır." dedi.²⁴

Yine Mevlâna, insanda nefisle birlikte ruhun varlığını şöyle anlatır:

"İnsanlar yarı yaratılışları bakımından meleklerdir. Yarı yaratılışları bakımından eşek. Eşek olan yarıları aşağılığa meyleder. Öbür yarıları da akla meyleder, (nefislerine uyanlar) eşeklere katılmış olanlardır. Bunlar kızgınlığın ta kendisi olmuşlar, tepeden tırnağa kadar şehvet kesilmişlerdir... Çünkü hayvanî ruha sahip olan kişinin huylarını değiştirmeye, nefsiyle savaşa girişmeye, aşağılıktan kurtulmaya istidadı vardır, ama o istidadı fevt etti. Halbuki hayvanda istidad yoktur... Hayvanlıktaki özü apaçıktır. İnsana yol gösteren bu istidad gidince (aklını nefsinin emrine verince) ne yerse yesin eşek beynidir. Aklı artıran bir ilaç olsa belâdür yese afyon kesilir... Kalb illeti ve akılsızlığı artar."²⁵

Mevlâna'nın yukarıda ifade ettiği gibi, cinsî isteklerin peşinden gitmek neticede onu azdırır ve fakat ruhî sıkıntılarından endişe, sıkıntı ve korkularından hiç birisini gidermez. İnsanın ruhunda derin yaralar açar. Aklı şehvetin eline vermek onu, kırbaçlamaktır. Şehvet sallanmaya mütemayil bir sarkaç gibidir. Teşvik edilmeye müsait bir köpek gibidir. Onu sallayıp sallamamak, o köpeği kışkilleyip kışkillememek insanın elindedir. Eğer sallamazsa bundan insanın bir zararı olmaz.

İnsanlık âleminde, hiç evlenmemiş ve gayr-ı meşru yollara sapmamış kamil insanlar yetişmiştir. Büyük İslam mutasavvıf ve velilerinden bir kısmı böyledir. Büyük ilim adamı Newton hayatında hiç evlenmemiştir. Buna karşın psikanalist psikologlardan bazıları istedikleri şekilde lüks ve refah

23- Daha geniş bilgi için bkz: "Ruhun İhtiyacı İmandır" isimli makalemize. E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı: 4, s. 179-207, E. Ü. Matbaası, 1987.

24- Mevlâna, Mesnevi, Çev: Veled İzbudak, C. IV, s. 122, İstanbul, 1966.

25- Mevlana, a. g. e. , s. 123-125.

içinde yaşamışlar, istedikleri kadar kadınlarla düşüp kalkmışlar fakat ruhi kompleks ve buhranlardan kendilerini kurtaramayarak intihar edip hayatlarına son vermişlerdir. Silberer, Tausk ve Schrötter bunlardandır.²⁶ Demek ki insan emin bir mesnede dayanmadıkça ve emin bir mürşide inanıp bağlanmadıkça zevk ve eğlence, içki onun sıkıntı ve üzüntülerini gideremez. İnsanların Allah'a imanlarının ve O'na bağlılıklarının azalması nesbetinde üzüntü ve korkuları artar; ahlâksızlarda Freud'un iddiasının aksine psikoz ve nevroz hastalıkları daha fazla bulunur.

"... Her kim Allah'a ve ahiret gününe hakikaten iman eder ve salih amel işlerse elbette bunların Rableri yanında ecirleri vardır. Bunlara bir korku yoktur. Bunlar mahzun olacak değillerdir."²⁷

H.A. Games De Araujo der ki: "Şu muhakkaktır ki, bütün normal beşer ister şuuri, ister gayr-ı şuuri olsun bir ölüm korkusu içinde yaşar."²⁸ Psikologların çoğuna göre, sıkıntı, korku ve ızdırabın tek sebebi ölümün mevcudiyetidir.

"İşte Pavlovisme, existentialisme, Freudienn, Adlerienne, doktrinler ya şartlanarak, ya yokluk istihraçından ya cinsî arzuların içe tıklılmasından, ya aşağılık hissinden, insanlar türlü tarz ve şekillerde sıkıntılar ve korkular içinde bîtab ve perişan sürüklenip gidecekler, sürüklenip gidiyorlar."²⁹ Yukarıda sayılan bütün bu nazariyelere göre korku ve sıkıntıya karşı çare nedir? Gördünüz mü bunlara göre bütün kapılar kapanıyor. Çünkü bunlara göre Allah yok, din ve ahiret yoktur. Haşa... Hiçbir yerden hiçbir kurtuluş ümidi de yok gibi.

Halbuki kurtuluş ümidi var: Allah'a güvenip dayanmak ve Allah'a bağlanmak. "Kim Allah'a güvenip dayanırsa O, ona yeter, kafidir." (Talak, 3) "Bize ne oluyor da O'na güvenip dayanmayalım. Halbuki O, bize gideceğimiz yolları gösterdi."³⁰

Freud, Cenab-ı Hakkın vermiş olduğu cinsiyeti asıl gayesinden saptırarak bunu haddinden fazla büyük ve dayanılmaz gösteriyor. Neslin devanı için insana ve hayvana cinsiyet verilmiştir. Neslin çoğalması için buna bir cazibe ve zevk de verilmiştir. Fakat cinsiyetin özelliği Freud'un abarttığı gibi dayanılmaz değil, dayanılır. Dayanıldığı takdirde hiçbir ruhî hastalığa da sebep olmaz.

26- B. Z. Egemen, a. g. e. , s. 47.

27- El-Bakara, 62.

28- Mehmet Tevfik Özcan, **Ruhi Bunalımlar**, s. 96, İstanbul, 1975.

29- A. g. e. , s. 96.

30- İbrahim, 12.

Değerleri alçatmak ve hayvanlaştırmaktan ibaret olan bu yaygın nazariyenin manevî zararlarından başka son derece zayıf bir temele dayandığını da hemen işaret edelim. Hayvanlarda da cinsel içgüdü vardır. Mesela sığır ve koyun sürüleri... Bunlar her zaman cinsiyetleri ile meşgul olmaz. Sonra erkek ve dişileri ayrı ayrı bulundurulur. Bununla beraber onlardan hiç birinde ne psikoz, ne nevroz, ne rüya, ne düğümlenme, ne iç sıkıntısı, ne de yükselme görülmez.³¹

3- "Diğer taraftan bu cinsiyet anlayışı çocuk terbiyesi bakımından da çok tehlikelidir. Çocukta sadece cinsî ve şeytanî arzuların tatminini hedef tutan bir terbiye, neticede çocuğu bir hayvan derecesine düşürmek ve bütün istikbal ümitlerinin üzerinde toplandığı masum ve temiz çocuk ruhunu henüz gelişme halinde iken köreltmek ve nihayet erkenden dalaletlere sevk etmek ve ahlaksızlıklara yol açmak demektir."³²

4- Biz müslümanların imandan sonra en kıymetli değerlerimiz iffet ve namustur. Nefsin meşru olmayan arzularına boyun eğmemeye iffet denir. Gerçek müminler hayatta en büyük düşmanlarından biri olan şehvanî arzularına galebe ederek nefislerine hakim olurlar. İffetini kaybedenler en büyük ümitlerini ve en kıymetli hazinelerini mahvetmiş olurlar.

Asrımızda nefsin şehvetini tahrik eden amillerin çokluğuna rağmen vatandaşların bilhassa tahsilde bulunan gençlerin şehvanî arzulara son derece mukavemet etmeleri gerekir. Afif ve nefsine hakim olmak için beş şeye riayet etmek lâzımdır.

- a. Kuvvetli ve metin bir iradeye sahip olmak.
- b. Şehvanî arzulara uygun düşecek ve götürecektir düşünceler üzerinde daima aklî bir tenkit yapmalı, bunlara uyulduğu takdirde ileride görülecek maddî ve manevî zararlar düşünülmalıdır.
- c. Şehvaniyetin teşvik ve kuvveti tasavvurdadır. Şehvî düşüncelerden uzak kalıp daima yüksek düşüncelerle dimağı meşgul etmeli.³³
- d. Şehvanî arzunun gayr-ı meşru yolla tatbikinden nefsin kat-i surette ümidini kesip atmalıdır.
- e. Kötü arkadaşlardan uzak kalmalı. Çünkü kişi refikinden azar, denilmiştir. Çok defa şehvanî arzulara uymaya sevkeden kötü arkadaşlar

31- Bkz. , H. Z. Ülken, **Felsefeye Giriş**, İkinci Kısım, s. 254.

32- B. Z. Egemen, a. g. e. , s. 44.

33- Bkz: Ahmed Hamdi Akseki, **İslâm Dini**, s. 250, Ankara, 1983.

olduğu gibi, bu yolda devam etmeye de bunların tesiri pek büyüktür. "Mü'minler arasında hayasızlığın (fuhşun) yayılmasını arzu edenlere, işte onlara, dünya ve ahirette çok acı verici azab vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz." (Nur, 19)

"Zina eden, mümin olduğu halde zinâ etmez."³⁴

5. Froyd nazariyesinin, Rusya, Avrupa, Amerika hatta İslâm memleketleri ve ülkemizin içtimâî hayatı üzerinde çok büyük tesirleri olmuştur. Marksizmden sonra millet ve cemiyetlerin gidişatında ve hareketlerinde ahlâkî bu kadar yıkıcı bir nazariye hemen hemen mevcut değildir.

Freud'a göre, cinsî hayatta tereddüd ve aksamalar, psikoz ve nevrozları doğuruyor, şu halde bunları dağıtmak ve eritmek lazımdır. Bunun da neticesi, ferdi, ahlakî ve içtimâî bağlardan sıyırmak ve koparmaktır. Freud, bir tabib ve psikolog olarak bunu yapmak istemiştir.

Dünyada materyalizm ve iman zayıflığının yayıldığı ve ahlakî bağların gevşediği bir zamanda erkekleri ve kadınları, içinde bulundukları şartlar hayvanî serbestliğe zaten itmişti. Freud'dan sonra bunlar, cemiyetin karşısına ahlaksız olarak çıkmak yerine, Freud'un nazariyesine uyan, güya ilmin sesine kulak veren kimseler olduklarını söylemeye başladılar. Birinci ve İkinci Dünya Harbi'nden sonra Freud'a körü körüne inanan ve onu büyük ilim adamı ve kahramanlardan biri kabul eden nesiller yetişti. Amerika'dan Look mecmuasının Freud'u son asra yön veren 20 kişiden biri olarak kabul etmesi hiç de garip değildir.³⁵

İşte bu nazariyetin tesiri ile Rusya, Amerika ve Avrupa'daki her iki cinsten gençlerin tam bir cinsî serbestlik içerisinde hayat sürmeleri Freud'un ferdi; aile, cemiyet, din ve ahlakın kontrolünden azade kılan nazariyesinin bir neticesidir. Freud'un bu teşebbüs ve gayreti, hiç bir otorite, kontrol ve sansür tanımayan, şehvî duyguların esiri olmuş insanların eline güya ilmî bir gerekçe ve bilimsel bir mesned tutuşturmuş, cinsel serbestliğin ilmî bir zaruret olduğunu ileri süren muhabbet tellalları, seksüel prodüktörler ve diğerleri, randevu evleri, genel evleri, tele kız şirketleri, müstehcen yayın ve müstehcen filimleriyle bugünkü safhaya gelmişlerdir. Böylece fertler, cinsiyet meselesinde, cezaî müeyyide ve herhangi bir engel ve tehlike olmaksızın dilediğini yapmaya başladı. Bu durumda erkeğin herhangi bir kayıt ve sıkıntı

34- Buhârî, el-Eş'ribe, B. 1; Müslim, el-İmân, B. 24; Tirmizî, el-İmân, B. 11.

35- Muhammed Kutup, **İslam ve Materyalizme Göre İnsan**, s. 76, Çev: Akif Nuri, İstanbul, 1973.

altına girmemesi için evlenmesine de pek lüzum yoktu. Bu en sonra düşünölen bir işti. Böyle bir yaşayış ancak hayvanlar için mübah olabilir. Kaldı ki hayvanlar dahi hislerini muayyen bir sınırdı durdurmakta, cinsî gelişmelerini ancak muayyen bir mevsimde yapmaktadırlar. "Onlar hayvanlar gibidirler, belki yolca (hayvanlardan) daha sapıktırlar."³⁶ Çünkü hayvanlarda akıl yoktur.

Memleketimize Freud'un bu temelsiz faraziyesi girmiştir. Hala psikiyatri tababetinin bel kemiğini teşkil etmektedir. Psikoloji, ruh sağlığı, pedagoji kitaplarında okutulmaktadır.

6. Fransa ve Almanya'da yayılan inkârcı Ekzistansiyalizm çağırısı (inkarcı olmayan ekzistansiyalistler de vardır) Freud nazariyesinin tevlid ettiğı fikirlerin öldürücü bir devamından ibarettir. Ekzistansiyalizm de ferdin çeşitli özelliklerinin gerçekleşmesine mani olan her türlü kaydın parçalanmasını istiyor, insanları buna davet ediyordu. Onlara göre, insanların üzerlerinde ittifak ettiğı fikirlere, akıl ve mantığa muhalif olsa bile, insan canının her istediğini yapmalıydı.

Sartre, bir kitabında insanın varlığını Allah'ın olmadığı düşüncesine dayandırır. Böylece insanın günlük hayattaki müşahhas varlığını ele alarak, hür insanı kendisinin ve hürriyetinin yaratıcısı olarak görür.³⁷ Bu yüzden ateist ve nihilist olan varoluşçuluk teselli bulmaz ve dayanılmaz bir yokluk ve hiçlik uçurumuna bakmaktadır.³⁸

Varoluşçuluğun inkâr buhranına kapılmış bir insana psikanalist tedavi metodu hiçbir fayda vermez.

7. Psikanalizin tedavi metoduna yapılan itirazlar hakkında kısa bilgi verelim:

a) Birçok hallerde "Freud, fark edilmeyen münasebetleri meydana çıkarmaya değil "şuur dışı" münasebetleri anlamaya çalışıyor. Bu şuur dışı münasebetlerin varlığı, peşince farazi olarak kabul ediliyor, sonra bunlara göre açıklama yapıyor."

b) "Freud'un mühim yanlışlarından biri, sınırlı vak'alara aid bazı klinik başarılarını (eğer varsa) hemen bütün hallere yaymasıdır. Bunda o kadar ileri

36- Furkan, 44

37- Bkz: J. P. Sartre, Uyanış, Çev: N. Arıkan, Engin Sunar, İstanbul, 1971, Alın Kitap.

38- M. Kutup, a. g. e. , s. 76; S. H. Bolay, a. g. e. , s. 76-77.

gidiyor ki, kendisi için araştırılmamış ve tahkik edilmeyen birçok alanları aydınlatmış zannediyor, böylece bir tecrübe faraziyesi olarak başladığı halde acele genelleştirilmiş bir soyutlama halini alıyor."³⁹

c) Pekçok ruhî buhranların sebebi manevîdir. İmansızlığın verdiği korku sonucunda meydana gelen bunalımlara psikoanalitik tedavinin hiçbir faydası olmaz.

d) Freud'un ruh hastalarında uyguladığı psikanalitik tedavi nadir olarak bazılarında kısa süreli ferahlamalar meydana getirirse bile geçici bir zaman içindir. Hastalığı kesmez. Ağır yaralı bir hastaya aspirin vermek gibidir. Yüreğinden gelen acı ve sıkıntı sebebiyle ağlayanın göz yaşını silmek gibidir. Bir şair bunu ne güzel ifade etmiştir:

*Yanağımdan akan göz yaşını silmek ne fayda verir,
Öyle bir ilaç ver ki gönlümden kan gelmesin.*

e) Hastanın şuur altına itilmiş olan komplekslerini meydana çıkarmak için gelişi güzel sorulan sualler, çok defa hasta üzerinde zararlı telkin ve tesirlere yol açmaktadır. Bir nevi tefsir ve teşhis manisine inkılap eden bu yol, çok kere hastada bulunmayan bir vehmi ona telkin etmek gibi bir tehlikeyi doğurmuştur.

f) "Hastalığı doğuran şuur altı komplekslerini "mantukî" bir çağrışım ve tahlil ile tesbite çalışan usul, hastanın iç alemine karşı bir mesafe muhafaza etmesini emretmektedir. Psikanalizciler, nevrozları meydana getiren sebepleri şuurlandırmanın, mantıkî bir düşünce ile kavramanın, iradede bir derlenme, toparlanmaya ve neticede de bir salaha yol açacağına inanırlar. Halbuki psikanalizcilerin irade ve kontrol teşkili meselesini ele alıp çözmeye çalıştıkları hiç görülmemiştir. Bu şartlar altında onların aşılması imkansız bir tezada düştükleri ve ahlakî bir determinizmin dar hudutları arasında mahsur kaldıkları müşahede edilir."⁴⁰

g) "Freud'a göre ahlakî tereddüd ve aksamalar olmasa psikoz ve nevrozlar olmazmış. Rusya, Amerika ve Avrupa'da tam bir cinsî serbestlik vardır. Buralarda adamlar istedikleri şekilde ve yerde istedikleri ile düşüp kalkıyor. Yine de daha fazla psikoz ve nevroz hastası oluyorlar. Buralarda da pekçok psikanalist ve psikiatr vardır. Bunlara gidiyorlar... hiçbir çare yok. "Hakikaten Psychyatre'ler çok zengin memleketler ile çok tekamül etmiş cemiyetlerde akıl ve sinir hastalıklarına pek sık rastladıklarını kabul

39- H. Z. Ülken, **Tarihi Maddeciliğe Reddiye**, s. 92-93, İstanbul, 1963.

40- B. Z. Egemen, a. g. e. , s. 45-46.

ederler."⁴¹

Asya, Amerika ve Avrupa'da akıl hastalıkları ve huzursuzluk o derece çok yaygın görülmektedir ki asrımızın şizofrenizasyonundan dahi bahsedilmiştir.⁴²

h) Dr. Flanders, ruhî hastalıklar hakkında şöyle der: "Beden (nefis) uşak ise, ruh beye benzer. Uşağın rahatsızlığı, hastalığı beyi hiç üzmez. Belki hiç alakadar bile etmez. Ama beyin en ufak bir rahatsızlığı, hastalığı, uşağı perişan eder. Psycho-somatique hastalıklar tabiri bunun için icad olunmuştur."⁴³

İşte insanda ruh bir bey veya paşa, nefis de onun uşağı gibidir. Ruh, nefse hakim olursa nefsin arzusu onu hiç ilgilendirmez. Ruhu, nefsine hakim olan insan, hiçbir zaman ruhî komplekslere düşmez. Fakat Freud ve ona tâbi olanlarda ne ruh, ne şuur, ne din, ne iman, ... vardır. "Sadece insanda madde yığını ve cana tahavvül etmiş enerji vardır" diyorlar.

Peygamberimiz (s.a.) insanın huzurlu olmasının yolunu şöyle açıklamıştır: "İnsan vücudunda bir et parçası vardır. O temiz ve iyi olduğunda bütün vücut temiz ve iyi, bozuk olursa bütün vücut bozuk olur. Biliniz ki o et parçası kalbtir."⁴⁴ Bu hadisteki kalp kelimesi insanın ruh ve vicdanından mecazdır.

Demek oluyor ki ruh temiz olursa, insan temiz ve sıhhattedir. Kalb bozuk ise insan ruhî çekişme ve ruhî tatminsizlik içinde bunalır.

1. Psikanaliz yapılır da ne olur, birşey olmayacağını G. Heuyer'den dinleyelim: "40 seneden fazla bir zamandan beri psikanalistlerle kollaborasyon neticesinde söyleyebiliriz ki, tam ahkamına mutabık yapılmış psikanaliz ile şifa bulan bir tek akıl hastası vak'ası dahi görmedik."⁴⁵ Demek psikanalizin hepsi laftan ibaret, üstelik pekçok zararlı da oluyor. Halbuki hekimlikte ilk planda hastaya zararlı olmamak esastır. Fakat Freud doktrininden esinlenen cinsî terbiye uzmanları, romancılar, hikayeci ve tiyatrocular normal insanları bile tabir caizse iyice ruhî bataklığın içerisine

41- La presse Medicale, t. 77 No. 16, 1969 Bundan naklen M. Tevfik Özcan, a. g. e. , s. 139.

42- a. g. e. , s. 138.

43- a. g. e. , s. 30.

44- Buhârî, Kitâbü'l-İmân, B. 39.

45- Annales Med-Psychologiques, t. 1, no. 4, 1969 ve bundan naklen M. T. Özcan, a. g. e. , s. 31-32.

çekip boğdukları nazar-ı itibara alınır, artık doktor diye sahneye çıkarak, eline zavallı hastayı geçirmiş Freudcular ne yapmaz? Bugünkü psikoterapi %80 nisbetinde psikanaliz nosyonu (metodu) ile yapılıyor.⁴⁶

j. Sinir ve ruh hastalıklarında ve hatta daha başlangıç devreleri ruhî davranış bozuklukları hallerinde ruhî tedavi için zarurî ilaçlar yanında yapılacak tek şey, manevî psikoterapidir. (Telkin ve analizdir.) Ruhen kopuk yerleri bilinip bulunacak manevî psikoterapi ile bağlanamayan, takviye edilemeyen hiçbir sinir ve akıl hastası tamamen düzelebilir diye beklenilmemelidir.⁴⁷

Ruhî teşevvüşatın altında sıkıntılar ve sıkıntılarının altında da itimat ve emniyet hislerinde tatminsizlik yatmaktadır. Bu dünyada Allah'a iman edip ona güvenip dayanmaktan başka insana hakiki manada emniyet ve itimat verecek, ruhu ve gönlü huzuru kavuşturacak bir nesne ve değer yoktur. Ruhtaki bu boşluğun yerini imandan başka hiçbir şey dolduramaz. O halde iman edip dini istikamette gitmek, mutlaka insanın kendi şahsî menfaati ve ruhî selameti gereğidir, elzemdir.

"Rabbimiz Allah'tır deyip de sonra bütün hareketlerinde doğruluğa sarılanlara, (evet) onlara hiçbir korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır (üzülmeyeceklerdir)."⁴⁸

8. Evet biz Freud'un bu temelsiz nazariyesini biraz daha tenkide devam edelim. Oğlan çocuğunun babaya karşı düşmanlık hissi, anneye karşı libidosunu yöneltmesi (oidipus kompleksi) kız çocuğunun da babaya karşı sevgi ve anneye karşı düşmanlık hislerini beslemesi (elektra kompleksi) gibi saçmalıkların hakikatle hiçbir alakası ve cemiyette aile bağlarını koparıp insanları isyan ve anarşiye sevk etmekten başka bir değeri yoktur. Eğer aile otoritesi ve sevgisi kaldırılırsa bu defasında çocuklar da aile nüfuzu ve hasretinin bunalımı içerisinde muztarip olurlar, ana baba barikatının yıkılmasıyla cemiyette isyankar ve mütecaviz hallere itilmiş olurlar.

9. Freud'un cinsiyet nazariyesi hiç delili bulunmayan ruhen hasta bir insanın hayal mahsulüdür. Ne söylenirse söylensin bu nazariye tıbbî ve ilmî manada kabul edilmez, nitekim edilmiyor da.⁴⁹

46- M. T. Özcan, a. g. e. , s. 32.

47- Aynı eser, s. 33.

48- Ahkaf, 13.

49- M. T. Özcan, a. g. e. , s. 31.

Tenkitlerimizin son sözünü Jung'a veriyoruz: "Çünkü hiçbir psikolog Fried'u onun kadar yakından tanımak, onun kadar isabetli bir teşhiste bulunmak kudretini göstermemiştir." Jung diyor ki, "İnsan nasılsa, öyle görür. Başkaları başka yollara sahip oldukları için, başka türlü görürler ve ifade ederler. Bunun herkesten önce Freud'un ilk talebelerinden biri olan Adler isbat etti. Freud'un kullandığı aynı tecrübe malzemesini bambaşka bir görüşle önümüze serdi. Çünkü Adler de psikolojinin hayatta sık sık rastlanan muayyen bir tipini temsil eder. Her iki mektebin de, insanı daha ziyade marazî cepheden mütalaa ettikleri ve onu kusur ve aksaklıklarıyla izaha çalıştıkları hususundaki ithamını saklayamam. Bunun en muknî bir misali Freud'un dinî yaşanışı anlamak hususunda gösterdiği kaabiliyetsizliktir." "Halbuki ben, insanı sıhhatli ve sağlam cephesinden kavramak, hastayı da Freud'un hemen her sahifesinde tasvir olunan ma'hud psikolojiden kurtarmak isteğindeyim. Esasen Freud'un herhangi bir şekilde kendi ruh haletinin dışına çıkararak hastayı bizzat doktorun müptela olduğu marazdan nasıl kurtardığını bir türlü göremiyorum..."⁵⁰

10. Freud'un rüyaları cinsî isteklerin sembolleri göstermesi de yanlıştır. Çünkü nefsanî arzuların tesiriyle görülen rüyalar olduğu gibi bunlardan tamamen ayrı çeşitli gaileler sebebiyle de görülen karmaşık rüyalar vardır. Ayrıca bu her ikisinin dışında bazı insanların gördüğü sadık rüyalar (görüldüğü gibi vukua gelen) de mevcuttur.

FREUD'UN DİN HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİNİN TENKİDİ

"Başlangıçta ruh hayatının karanlık cephelerini, derinliklerini aydınlatmak iddiası ile ortaya atılan psikanalizciler, yaptıkları tahlillerde ve topladıkları taraftarlardan cesaret alarak panseksüalist bir dünya görüşü yolunu tutarak manevî değerler sahasına girmeye ve yeni materyalist değerler vaz'etmeye başlamışlardır. Freud, naturalist ve materyalist bir görüşle din problemini izaha kalkışmıştır. Her ne pahasına olursa olsun dine hücum, dinî değerleri tehvil azminde olan Freud, sık sık kullandığı akıl yerine hislerini konuşturmuştur. Fakat, psikolojiye ancak dinin menşei noktasıyla bağlanan onun bu saçmalıkları, ilmî felsefe yönünden bir insicam ve bir vahdet arzutmekten uzak ve muhal olan hayallerdir. Esasen Freud'dan bu mevzuda başka birşey de beklenemezdi. Çünkü o, felsefeye nüfuz etmiş olmaktan uzak, felsefî espri ve kritikten mahrum bir insandır. Bu mahrumiyeti sadece verdiği hükümlerde, vardığı neticelerde değil, bilhassa kurduğu nazariyenin, sessizce ortaya atılan fakat bir türlü isbat edilmek istenmeyen hipotezlerinde

müşahede ediyoruz."⁵¹ Onun "Bir İllizyonun İstikbali" isimli yapıtı hakikatte amatör bir felsefecinin hata ve yanılgılarından ve yanıltmalarından başka birşey değildir.

Aralarında bazı felsefecilerin de yer aldığı psikanalizcilerin tarikatında Freud'un bilhassa bu noksanının fark edilmemiş olmasını, ancak tenkid hürriyeti ve iktidarını kaldıran kötü bir mürid psikolojisiyle izah etmek kabildir.⁵²

Freud'un dini, bir taraftan tabiat olayları karşısında duyulan bir acz olarak, diğer taraftan içgüdülerin özellikle cinsiyet içgüdüsünün baskısı altında geliştirilen bir vehim olarak açıklaması da tamamen yanlıştır. Freud'un dini duyguyu ve Allah korkusunu çocukluk yaşanış ve hafızasına bağlaması da mesnedsiz ve delilsiz bir kuruntudan ibarettir. İnsandaki Allah korkusu ile acizlik ve korku nevrozunu birbirine karıştırmamak lazımdır. İmanlı insan, varlığını kesin delilleriyle bildiği ve vicdanında hissettiği için Allah'ı hem sever ve hem de O'ndan korkar. Allah, çocukluk vehmine dayanan asılsız bir kuvvet değil, insan, aklına bağlandığı vakit evrende ve nefsinde varlığına dair kesin delillerini gördüğü bir zattır. Allah korkusu gerçeğe ilgili bir korkudur.

Freud, "İnsanın artık bir çocuk vehmine dayanan din inanışından kurtularak mevhum kuvvetlerden ziyade kendi aklına dayanması lazım geldiğini"⁵³ söylemektedir. İnsan, selim aklına dayanarak Allah'ı inkâr edemez. Demek Freud, aklına değil de id'ine (libidosuna) dayanarak inkâr hükmüne varıyor ve nefsinin keyfine tapmaktan başka birşey yapmıyor. "Sen nefsinin keyfini ilah edinen kimseyi gördün mü? Şimdi onun üzerine sen mi bekçi olacaksın! Yoksa onların (nefislerinin keyfine tapanların) söz dinlediklerini yahut akıllarını kullandıklarını mı sanıyorsun..."⁵⁴

Freud'un madde ve enerjiden ibaret beyni, Allah'ın varlığını anlamadığı ve fitratı da bozulduğu için Allah'a iman hakkında akıl dışı saçmalıklarda bulunmuştur.

Şimdi pek haklı olarak soramaz mıyız ki, Hak dinlerin bildirdiği böyle hakiki bir mevzu ve sabit hakikat olmaksızın sırf uydurma efsanelerden ibaret olan ve korku ve cinsiyetten türemiş bir sistem nasıl olmuş da binlerce yıl devam etmiş ve hâlâ da devam edip gitmektedir. Nasıl olur da insanlar Yüce Allah var olmaksızın ibadet diye birtakım fiil ve işaretlere hâlâ da devam eder.

51- B. Z. Egemen, a. g. e. , s. 40-41.

52- A. g. e. , s. 41.

53- A. g. e. , s. 40.

54- el-Furkan,43-44.

Materyalist ve naturalistler akıllıdırlar da inananlar deli midirler? Gerçi bir hatanın tarihte devam edebildiği vâkidir. Fakat din gibi bütün beşerin vicdanına hakim olan ve insanlara birçok vazifeler yükleyen hatalardan müteşekkil bir sistemin asırlarca böyle devam edebilmesi mümkün müdür?

Eğer din insanın fitratının gereği ve Allah'ın enbiyaya vahy-ü ilhamının eseri olmasaydı tarihte dini olmayan millet ve kabileler de bulunurdu.

İddia ettikleri gibi dinin ilk insanların tabiat olaylarının sebeplerini bulmadaki yanılgıdan doğmuş olduğu farz edilse, tarihte gelip geçmiş ve birbirlerini hiç görmemiş kavim ve milletlerin hepsinin tabii olaylar için tek bir illet (Allah'ı) kabul etmiş olmaları nasıl açıklanabilir. İnsan aklı böyle bir iddiayı nasıl düşünebilir?

Dinin menşei konusundaki mesele Allah'a, peygamberlik ve peygamberlere iman meselesidir. Evvelâ Allah, vahiy ve peygamberlik meselesinin kabul edilmesi lazımdır.

Maddecî ve tabiatçılar esasen herşeyin yaratıcısı bir olan Allah'ı kabul etmedikleri cihetle bütün beşeriyette gördükleri din ve ibadetler için hariçten bir sebep aramak ve bunun için de birtakım faraziyeler peşinde koşmak mecburiyetinde kalmışlardır. Öyle ya başka türlü ne yapabilirlerdi. Olayların hakiki illetini görecektense kadar basiret sahibi olmayanlar elbette dinler ve manevî değerler için birtakım maddî şeyler hayal edeceklerdi.

Ric'i tettebbu (gelişen teknik aletlerin başlangıcına doğru giderek bunların ilkinin bulma) metoduyla dinlerin, özellikle semâvî dinlerin başlangıcı hakkında hayalî araştırma neticesinde ortaya atılan zan ve faraziyyeler hiçbir ilmî kıymeti haiz değildir.

Kaldı ki Allah'ın varlığına bozulmamış temiz insan fitratı şahitlik ettiği gibi, akıl da onu kesin olarak isbat etmektedir.

Aklî ve doğru bir düşünce ve deliller ile ilmî sosyoloji metoduyla peygamberlik, özellikle Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği ispatlanmaktadır.

"Sen halis olarak yüzünü dine çevir, Allah'ın o fitratına çevir ki O insanları bunun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yarattığını değiştirmek yoktur. Dimdik ayakta duran doğru din ancak odur (insanların fitratında merkuruz olanıdır). Fakat insanların çoğu bilmizler. " (er-Rûm, 30)

Freud'un temel taşı Libido (cinsiyet) ve psikanaliz alan nazariyesinde bütün beşeri faaliyetlerin sanat ve icatların muharrik kuvveti ve bel kemiği

olan bu cinsiyet mefhumu aynı nazariyenin tabiriyle şuur altına tepilmiş olacak ki tamamen karanlık ve vuzuhsuzdur. Tamamen mantık dışı ifade edilmiş ve cinsiyeti asıl çoğalma gayesinden saptırarak onunla ruha aid güzellik duygusu, adalet duygusu bir büyük sanat eseri karşısında hayranlık duyma, acıma, merhamet ve Allah sevgisi gibi bedii hisler karıştırılmıştır.

Psikolojik araştırma ve tahlililer göstermiştir ki, çeşitli sevgilerin kaynağı bir değildir. Tamamen şahsi menfaate ve cinsiyete dayanan hayvanî sevgiler olduğu gibi, ruhun ve zihnin yüksek kıymetlere karşı cehd ve temayülünü taşıyan sevgiler ve aşklar da vardır. Vatan aşkı, millet ve memleket sevgisi, ana baba sevgisi ve Allah aşkı, ... gibi yüksek değerlere yöneltilmiş sevgi ve aşkların cinsiyet ile ilgisi nasıl açıklanır? İnsanın, nefsanîyetini aşmadan aklına ve kalbine bağlanarak Allah'ı ve sıfatlarını idrak etmesi, O'nu sevip O'na bağlanması mümkün olmaz. İnsan ruhunun meyil ve cehdi olan Allah sevgisi ve aşkının ... cinsiyet enerjisiyle hiçbir ilgisi yoktur. Sonra ibadetler, iyilikler Allah'tan başka kimseden bir menfaat beklemeden ihlâşlı olarak yapılır. Bunların neresinde cinsiyet?

İnkâr edilemeyen manevî değerleri, aynı cinsiyet isteğinin incelmış, yükseltilmiş görüntüleri (süblimation) olarak açıklamak da ayrı bir faciadır. "Sayıları maalesef az olmayan safdil taraftarların günden güne genişlettikleri bu "anlayış" halkası yüksek kıymetlere yönelen bütün faaliyetleri sanat şahaserlerinin hepsini marazî cinsi temâyüllere dayandırıyorlar. Dinî yaşantısı da en geniş bir müsamaha ile kökleri yine libido'da olan mistik sembollere bağlıyorlar. Psikanalizin bu anlayışına uyulduğu takdirde, manevî değer ve kültür olarak vasıflandırdığımız herşey bir dejeneresans (bozukluk) eseridir. Evet psikanalizi zihnin bir buluşu bir kültür eseri olarak kabul etmek caiz olursa, psikanaliz hakkında bu görüş ve iddia isabetlidir, çünkü bu düşük seviyede bir eser, ancak marazî ve dejenere ruhların bir icadı olabilir."⁵⁵

Hülasa Freud'un nazariye ve metodunu hangi yönünden ele alsak, elimizde dağılıp ufalacak kadar çürüktür. Çocuğun tabii bir taklit neticesi çevresinden kapıldığı küfürlerin manalandırılması, tedavi tarzındaki tefsir manisi, verâseti inkar etmesi ilmî esastan mahrum iddialardır.

Almanya'da önceleri kuvvetli bir Freudçu olan sonra hayal kırıklığına uğrayıp vazgeçen Alfred Seidel'in son eseri "Bewusstsein als verhaengnis, Bonn, 1927" dikkate şayandır. Bu eserde psikanalizin din nasıl bir felaket olduğunu anlatıyor ve deniliyor ki: "Din, bizim ahlâk dışı eğilimlerimizi durduran yegane içtimaî kuvvetti. Halbuki bu kuvvet, bir taraftan Marksist, diğer taraftan Freudcu tenkit yüzünden tahrir edildi. Fakat

artık bu iki mezhebin devri geçmiştir. Şimdi tahripçileri tahrip etmek devrine girmiş bulunuyoruz."⁵⁶

Darwin, Marks, Engels, Durkheim, Addler, Freud birer Yahudi idiler. Yahudiler, Hristiyan ve Müslümanlar'ın, hatta bütün insanlık âleminin din, iman, kültür, ahlâk gibi bütün manevi değerlerini ilmî kisve giydirilmiş bilimsel boya vurulmuş nazariyeler ortaya atarak yıkmak istediler. Fırsat bulurlarsa maddî ve iktisadî güç temin ederek insanlığa hakim olmak istiyorlar. Bizzat naklettiği şu fıkrada Freud'un bütün bu kinci seciyesi okunur:

"Babam beni 10-12 yaşlarımdan sonra yanında gezdirmeye ve dünya işleri hakkında tenvir etmeye başladı. Birgün benim çok iyi günlere yetiştiğimi anlatmak için aramızda şöyle bir konuşma oldu:

- Oğlum, henüz gençtim, bir cumartesi günüydü, yeni elbiselerimi giymiş, kürklü kalpağım başımda, yaya kaldırımından gidiyordum. Hristiyan'ın biri ansızın dirsek çarparak yanımdan geçti ve bir tokatla başlığımı uçurduktan sonra "Yahudi! yaya kaldırımından in"diyerek beni tahkir etti.

- Sen ne yaptın baba?

- Ne yapacağım oğlum indim...

"Doğrusunu söylüyeyim, beni elimden tutup götüren bir adamın bu hareketi bana hiç de kahramanca görünmedi. Bu sırada bilâ ihtiyar babamla Anibal'ın babasını yani Romalılardan intikam almak için oğluna, evinin mihrabında and içeren babayı mukayese ettim. Ve o dakikadan itibaren Anibal hayalimde tütmeğe başladı..."⁵⁷

Freud'un kalbinde yer tutan diğer bir kahraman da Kromvel imiş. Bu konuşmadan sonra Freud'da şiddetli bir milliyet hissi uyanıyor. Ona göre Yahudiler'in hor görülmekten kurtulmaları, Yahudi çocuklarına milliyet hislerinin aşılmasına bağlıdır. Nitekim bu kanaatle çocuklarına milliyet hislerini telkin ve aynı zamanda kendisi de sünnet çocukları demek olan Beneberit namındaki milli farmoson locasına senelerce devam ediyor.

Görülüyor ki, Freud, içli ve hınçlı bir şahsiyettir. Bu ruh halinin nazariyelerinde çok tesiri olması ve ez cümle derslerinde görüleceği üzere cinsî heyecanların tazyik ve engellemelere uğramasına verdiği âzamî

56- B. Z. Egemen, a. g. e. , s. 49-50; H. Z. Ülken, a. g. e. (T. M. R.), s. 94-95.

57- S. Freud, Froydizm, Çev: M. Şekip Tunç, Başlangıç, s. 8.

ehemmiyetin, alelumum ihtibasın, ikinci hislerin nefsinde ve millettaşlarında tevlid ettiği iç ezginiliğinden mülhem bulunması uzak değildir. Hatta en büyük Yahudi mütefekkirlerinin inkılapçılıkla temayüz etmelerini, onlardaki millî iç ezginiliğine atfedenler bile vardır.⁵⁸

BİBLİYOGRAFYA

1. Adıvar Adnan, **Tarih Boyunca İlim ve Din**, İstanbul, 1969.
2. Ahmed b. Hanbel, **el-Müsned**, Kâhire, 1313 H.
3. Ahmed Emin, **Duha'l-İslâm**, Beyrut, 10. Baskı, Tarihsiz.
4. Akseki, Ahmed Hamdi, **Müslümana Büyük İlimihal** (Dini Dersler), İstanbul, 1971; **İslâm Fitrî, Tabîî Bir Dindir**, İstanbul, 1966.
5. Aydın, Prof. Dr. Mehmet, **Ateizm ve Çıkmazları**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. XXIV, Ankara, 1981.
6. Aynî, Mehmed Ali, **Raybilik, Bedbinlik, Lâ ilâhîlik Nedir?**, İstanbul, 1927.
7. Bolay, Süleyman Hayri, **Felsefî Doktrinler Sözlüğü**, İstanbul, 1979.
8. Brown, J.A.C., **Yeni Düzeltim**, A.M. Hastin Bennett, Sağlık Ansiklopedisi, Çev. Dr. Reyhan Erez, İstanbul, 1974.
9. Buhârî, Muhammed b. İsmail, **el-Camiu's-Sahih**, İstanbul, 1315 H.
10. Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî; **Sünen**, Kâhire, 1970/1951
11. Egemen, Dr. Bedi Ziya, **Din Psikolojisi**, Ankara, 1952
12. Enç, Dr. Mithat, **Ruh Sağlığı Bilgisi**, İstanbul, 1976
13. Filibeli, Ahmed Hilmi, **Allah'ı İnkâr Mümkün müdür?**, İstanbul, 1327 H.
14. Freud, Sigmund, **Froydizm (Psikanalize Dair Beş Ders)**, Çev. Ord. Prof. Mustafa Şekip Tunç, İstanbul, 1948.
15. Gazzali, **Kimyâ-ı Saadet**, Çev. A. Faruk Meyan, İstanbul, 1974
16. Guenon, Rene, **Modern Dünyanın Bunahımı**, Çev. Mahmut Kanık, İstanbul, 1986
17. Gina Maranto, **Beynin İçindeki Cevher Akıl**, Çev. Sedef Ölçer, Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı: 208, 1985
18. Gökberk, Prof. Macit, **Felsefe Tarihi**, Remzi Kitabevi., Ankara, 1974.
19. İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd; **Sünen**, M. Fuad Abdulbâki neşri, Mısır, 1372-1373/1952-1953.

58- S. Freud, **(Psikanalize) Dair Beş Ders**, Çev. M. Şekip Tunç, Başlangıç, s. 8-9, İstanbul, 1948.

20. İzmirli, İsmail Hakkı, **Yeni İlm-i Kelam**, İstanbul, 1340-1343 Muhtasar Felsefe-i Ulâ, Philosophie Premiêre, Bâb-ı Âli, 1329.
21. Kastallânî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed, **İrşâdu's-Sari-li Şerh-i Sahih el Buhârî**, mtb. el-Meymeniyye, Mısır, 1307 H.
22. Kuşeyrî, Abdülkerim, **Risale-i Kuşeyriyye**, Çev. Süleyman Uludağ, İstanbul, 1978.
23. Mevlânâ Celaleddin Rûmî, **Mesnevi**, Çev. Veled İzbudak, İstanbul, 1966.
24. Muhammed Kutub, **İslama Göre İnsan Psikolojisi**, Çev. Akif Nuri, İstanbul, 1973.
25. Muhammed Murad (Mizancı), **Tarih-i Ebu'l Farûk**, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1325 H.
26. Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî, **el-Câmiu's-Sahih**, Kâhire, 1374-1375,
27. Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb, **Sünen**, Mısır, 1348/1930.
28. Norman L. Munn, **Psikoloji (İnsan İntibakının Esasları)**, Çev. Nihat Tendar, Ankara, 1976.
29. Özcan, Dr. Mehmet Tevfik, **Rûhî Bunalımlar ve İslâm Ruhiyâtı**, İstanbul, 1975.
30. Renan, Ernest, **L'avenir de la Science**, Presses de 1948, Paris, 1929.
31. Sartre, J. P., **Uyanış**, Çev. N. Arıkan-Engin Sunar, İstanbul, 1971.
32. Songar, Ayhan, **Psikiyatri**, İstanbul, 1977.
33. Şemseddin M., Günlaltay, **Felsefe-i Ulâ**, Şehzadebaşı, 1339-1341.
34. Ülken, Hilmi Ziyâ, **Felsefeye Giriş**, 2. Kısım Mars T. ve S.A.Ş., 1958; **Tarihi Maddeciliğe Reddiye**, İstanbul, 1979.